

7. REPERE ALE PREDICII POST-PATRISTICE

În Răsărit, după impresionanta preocupare omiletică din perioada patristică, în secolele următoare se constată un anumit declin. Treptat, omilia patristică a fost înlocuită pe alocuri cu predica tematică, uneori fără text scripturistic, cuvântările având mai mult un caracter retoric, bombastic. De fapt, predica devine o raritate, cultul fiind, în unele locuri, singura „predică”. Bineînțeles, preocupările omiletice nu s-au stins total. Istoria bisericească a înregistrat nume importante de predicatori, dintre care amintim selectiv:

- **Patriarhul Fotie al Constantinopolului** († 886). Mai cunoscute sunt două dintre predicile sale: la praznicul Nașterii Sfintei Fecioare și la târnosirea paraclisului împărătesc, cu hramul Maicii Domnului. Ele dovedesc marele talent de predicator al lui Fotie, cu fraze bogate, echilibrate, solemne.

- **Sf. Simeon Noul Teolog** († 1022). Printre scrierile sale, cele mai multe cu caracter moral, se găsesc și 33 de cuvântări despre obiceiurile creștinilor, în general, și al monahilor, în special.

- **Sf. Grigorie Palama** († 1359) are mai multe cuvântări despre isihasm, cu caracter dogmatic și speculativ.

- **Gheorghe Scolarul** († 1460), cel dintâi patriarh sub turci, călugărit mai apoi sub numele de Ghenadie, lasă posterității mai multe predici între care se remarcă: *Despre Cina cea de Taină* și *Despre Trupul tainic al Domnului*¹. Tot el rostește o cuvântare (*pareneză*) în fața sultanului cuceritor Mahomed al II-lea, despre adevărul religiei creștine, tradusă în turcește.

- **ILIE MINIAT** († 1714) este, după opinia noastră, cel mai însemnat cuvântător grec din perioada post-patristică. A fost învățător și predicator al Bisericii celei Mari din Constantinopol, apoi episcop de Cernica și Kalavrita, în Peloponez. „Didahiile” sale au fost traduse în mai multe rânduri în limba română, ultima oară de părintele Dumitru Fecioru². Cele mai recente ediții ne-au fost oferite de Editura „Buna-Vestire” din Bacău, sub titlul „Didahii și Predici” (1995) și de Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (1996) sub titlul „Didahii la Postul Mare”. De fapt, conținutul ultimului volum este inclus în primul, care cuprinde, pe lângă didahiile la Postul Mare (repartizate în trei serii³) și didahii la diferite duminici și sărbători: duminici după Rusalii: *a II-a, a III-a, a IV-a, a XI-a, a XXI-a, a XXVI-a, a XXVIII-a, a XXX-a*; apoi: *Cuvânt despre dragoste, Cuvânt la Sf. Ierarh Nicolae, Cuvânt la duminica dinaintea Nașterii Domnului, Panegiric la Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Două panegirice la Buna-Vestire, Panegiric la Adormirea Maicii Domnului, Panegiric la Înălțarea Domnului*. Acestea se adaugă două cuvântări rostite în italienește, *Despre credință și Despre dragostea de vrăjmași*.

Didahiile la Postul Mare. repartizate în patru serii, conform prezentării Editurii Institutului Biblic, sunt tematice (dogmatice, morale

¹ Editate de RENAUDOT, Paris, 1709.

² Ediția I-a în anul 1945, a II-a în 1996, la Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR.

³ Sunt patru serii de fapt, dar în ediția de la Bacău se face o mică greșeală de numerotare, la seriile 3-4.

și liturgice) vorbind despre credință, păcat, suflet, mărturisire, moarte, conștiință, rai, predestinație⁴, invidie, judecata viitoare, Sf. Cuminecătură etc.

Pentru ilustrare am ales cuvântul din Duminica Învierii, predică ce încheie șirul didahiilor din Postul Mare. Am ales-o din motive didactice: este mai scurtă, așadar mai ușor de asimilat, constituind, totodată, un model foarte apropiat de cerințele contemporane. Iată conținutul predicii⁵: *S-au bucurat ucenicii când au văzut pe Domnul” (Ioan, 20, 20). Mă bucur și eu împreună cu voi, o ucenici dumnezeiești ai Stăpânului înviat! Mai cu seamă, se bucură împreună cu voi toate popoarele purtătoare de Hristos, care au văzut în sfârșit strălucita lumină a măreței Duminici a Învierii! Se bucură de trei ori fericita cetate de sus și îngerii păcii, care înconjoară tronul Împăratului puterilor și cântă imnul de biruință. Se bucură iadul de jos, și se luminează cu totul la arătarea strălucitoare a Soarelui slavei Care a răsărit, Care aduce strămoșilor întristați ziua neînserată a vieții! Se bucură strălucitoarea mireasă a lui Hristos, Biserica, și îmbrățișează cu bucurie pe Mirele dumnezeiesc Care iese din mormânt ca dintr-o cămară de nuntă! Chiar fața Golgotei s-a schimbat. Acolo unde era scena preaînfricoșată a jalnicei tragedii, acolo s-a făcut teatru preaslăvit al veseliei universale, Crucea, sulita, cununa de spini, unelte chinuitoare ale înfricoșatelor patimi, împodobesc, într-un chip vrednic de Dumnezeu, triumful Învingătorului dumnezeiesc: mormântul, sălașul neplăcut al stricăciunii de altădată, s-a arătat cămara de viață purtătoare a nestricăciunii; iar rănilor, pricinuitoarele morții, sunt izvoarele vieții nemuritoare. „S-au bucurat ucenicii când au văzut pe Domnul”- să ne bucurăm și noi, ascultători purtători de lumină, și să ne minunăm azi de harul dat de Dumnezeu slăvitei Învieri a lui Hristos. Atunci când a fost închisă ușa raiului, din care a fost izgonit omul (Fac. 3, 23-24), s-a deschis îndată ușa păcatului prin care a intrat moartea în lume (Rom. 5, 12). Moartea a intrat întovărășită de blestem și de stricăciune. A împărățit ca un tiran peste neamul omenesc, care păstra în chip nenorocit jugul greu cu trudă și cu oboseală și plătea cu strășnicie datoria cu viața. Dar, după cum Adam a fost primul, dintre toți oamenii, care a păcătuit, tot așa trebuia ca Adam să moară primul dintre toți oamenii. Cu toate acestea, primul dintre toți, chiar înaintea lui Adam, a murit dreptul și nevinovatul Abel, ucis de Cain – fratele invidios. Dar nu era oare drept să înceapă moartea de la Adam și nu de la Abel, odată ce de la Adam a început păcatul?*

Fiecare împărăție, ascultătorii mei, atunci este statornică și tare când este întemeiată pe dreptate. Când împărățești dreptatea și conducerea împărăției este neclătinată, atunci și dăinuirea împărăției este veșnică; dimpotrivă, împărăția este cu totul nesigură când este nedreaptă, și este de foarte puțină durată când este silnică. Când conduce cu nedreptate, conducerea ei este greșită, iar când stăpânește cu forța, este aproape de sfârșit. În chip firesc nedreptatea nu dă rezultate bune, iar forța nu dăinuie.

Acum uitați-vă la opera mare a proniciei iubitoare de oameni a lui Dumnezeu, care a îngăduit și n-a murit întâi Adam, primul care a păcătuit, așa cum era drept, ci a murit întâi nevinovatul Abel. Prin aceasta, împărăția morții a început de la nedreptate, ca să aibă un început fals. Nu numai că primul a murit nevinovatul Abel, dar n-a murit de moarte firească, ci de moarte silnică, ucis de fratele său. Prin asta, împărăția morții,

⁴ La Ilie Miniati acest termen nu are înțelesul pe care i l-au conferit teologii apuseni. De altfel, el lămurește modul specific în care înțelege această noțiune, pe tot parcursul acestui capitol (n. red.).

⁵ Text preluat din « Didahii la Postul Mare », trad. Pr. D. FECIORU, Editura Institutului Biblic, București, 1996, p. 346 – 350.

începută cu nedreptatea, are însă tovarăș și forța, ca să fie aproape de sfârșit. Prin urmare, moartea a împărățit în lume cu o împărăție nedreaptă, ca să fie nesigură, dar și cu una forțată, ca să fie de puțină durată. Acesta-i gândul marelui Atanasie în al șazecișuilea răspuns-întrebare: „Căci dacă Adam ar fi murit cel dintâi, moartea ar fi avut temelie puternică, pentru că a primit întâi pe cel care a păcătuit întâi; dar pentru că a primit întâi pe cel care a fost omorât pe nedrept, împărăția ei este falsă și putredă”. Chiar de la început s-a văzut că moartea, deși era tiranică, n-avea peste neamul omenesc împărăție absolută. Din mâna ei a scăpat Enoh, care s-a mutat de viu (Fac. 5, 24); a scăpat Ilie, care s-a urcat la cer cu căruța de foc (IV Regi 3, 11). Tot Ilie a izbăvit de tirania morții pe fiul Saraftiei (III Regi 17, 17-23), iar Elisei, ucenicul lui, pe fiul Sunamitencei (IV Regi 4, 32-37). În zilele din urmă a venit Fiul lui Dumnezeu întrupat (Evr. 1, 2), Domnul viilor și al morților, înfricoșătorul distrugător al morții, și i-a arătat cât este de neputincioasă. Cu un cuvânt i-a luat pe fiica lui Iair, care era moartă și a sculat-o din somn (Mt. 9, 18-25 etc). I-a luat pe fiul văduvei, care era dus pe năvălii la mormânt, și l-a înviat prin atingerea mâinii (Lc. 7, 11-15). I l-a luat pe Lazăr, pe care iadul îl ținea legat de patru zile și printr-un cuvânt l-a scos din stricăciune (Ioan 11, 1-44), I-a luat atâtea trupuri ale sfinților morți, adormiți, ținuți de ea de atâta timp, pe care i-a scos vii din morminte (Mt. 27, 52-53). Și, în sfârșit, a doborât pe tiran, a omorât moartea, a tulburat împărăția ei, când a înviat a treia zi cu slavă din morți.

Noi, strănepoții lui Adam, eram prinși, ca niște păsărele, în acel laț nenorocit, pe care moartea îl ținea strâns din toate părțile. În acel laț a căzut de bunăvoie și Iisus-Dumnezeu-Omul, murind de bunăvoie; El a căzut, însă, prin puterea lui dumnezeiască, a distrus lațul, a zburat El întâi după slăvita Lui Înviere și ne-a răscumpărat și pe noi din stăpânirea morții. „Lațul s-a distrus și noi ne-am izbăvit; ajutorul nostru în numele Domnului”.

Ne-am izbăvit, ne-am izbăvit, nu mai suntem robii morții! O vedem, dar nu ne mai temem de vederea ei sălbatică. Înainte de învierea lui Hristos moartea era înfricoșătoare omului; după învierea lui Hristos, omul este înfricoșător morții. După ce Iisus Cel înviat a biruit moartea, o disprețuiesc cu bărbăție și ucenicii lui Hristos. Printre mucenici, își bat joc de ea mici copii, fecioare plăpânde. Acesta-i darul Stăpânului înviat. Acesta-i privilegiul slăvitei Învieri.

A înviat Hristos și a fost omorâtă moartea. A înviat Hristos și s-a dezlegat stricăciunea. A înviat Hristos și a încetat blestemul. A înviat Hristos și a răsărit nemurirea. A înviat Hristos și iarăși s-a deschis Raiul. „Unde-ți este acum moarte boldul tău? Unde-ți este, iadule, biruința?” (I Cor. 15, 55). Cădem muritori, dar înviem nemuritori; ne închidem în închisoarea unui mormânt întunecos, dar și acolo ajunge să ne învieze lumina fericită a Învierii Stăpânului; așteptăm moartea, dar așteptăm viața nemuritoare, a cărei arvună ne-a dat-o Învierea Mântuitorului. **HRISTOS A ÎNVIAT!**

Mi-am terminat lucrul pe care mi l-ai dat să-l fac, ilustrule și preastrălucite oraș al Navliei și Argosului! Îmi rămâne, deci, datoria de mulțumire. Îți mulțumesc pentru prima chemare până acum; vă mulțumesc pentru dragostea inimii voastre, pentru concursul ascultării, pentru răbdarea voastră, și să spun, pentru mulțumirea cu care ascultați totdeauna cuvintele mele cele de foarte puțin preț. Dar pentru că nu ajunge mulțumirea prin cuvânt, chem în ajutor umbrirea harului dumnezeiesc. Preaînalte Biruitor al morții, veșnicule Mire al Sufletelor noastre, Dumnezeiescule Iisuse, spre Tine-mi îndrept limba;

în Tine priveghează duhul meu; Ție-ți încredințez sufletele iubite ale acestor ascultători ai mei. Acolo unde eu am aruncat sămânța adevărului Tău evanghelic, trimite ploaia harului Tău dumnezeiesc, ca să odrăslească rod de mântuire. Primește, o, Dumnezeiescule Cuvinte, cuvintele mele ca pe o jertfă cuvântătoare, pe care eu o aduc spre slava sfântului Tău nume, spre mântuirea păcătosului meu suflet și al ascultătorilor mei. Arată-Te în Duh ca să ne bucuri cu lumina slăvitei Tale învieri! Și dacă cumva vei găsi închise inimile noastre, treci totuși înăuntru, după cum ai trecut prin ușile încuiate la ucenicii Tăi și insuflă acolo înăuntru harul Sfântului Tău Duh și al Dumnezeieștii Tale păci. Spune încă odată către noi: „Luați Duh Sfânt! Pace vouă!” Amin.

Scurtă analiză. Facem acum câteva remarci asupra conținutului acestei didahii, care ni se pare a fi reprezentativă, atât pentru praznicul în sine, cât și pentru aptitudinile omiletice ale autorului:

– în introducere ascultătorii sunt invitați să trăiască bucuria slăvitei învieri, autorul făcând efectiv o pledoarie a veseliei duhovnicești;

– didahia se întemeiază la fiecare pas pe texte scripturistice bine alese, dar se face apel și la un text patristic relevant: „Acesta este gândul marelui Atanasie în al șaizeci și unulea răspuns-întrebare: „Căci dacă Adam ar fi murit cel dintâi, moartea ar fi avut temelie puternică, pentru că a primit întâi pe cel care a păcătuit întâi; dar pentru că a primit întâi pe cel care a fost omorât pe nedrept, împărăția ei este falsă și putredă...”;

– tonul predicatorului este cald, apropiat ascultătorilor: „...Vă mulțumesc pentru dragostea inimii voastre, pentru concursul ascultării, pentru răbdarea voastră, și să vă spun, pentru mulțumirea cu care ascultați totdeauna cuvintele mele cele de foarte puțin preț...”;

– încheierea merită o mențiune aparte, pentru ingeniozitatea ei: „...Arată-Te (Doamne, n. n.) în Duh ca să ne bucuri cu lumina slăvitei Tale învieri! Și dacă vei găsi închise inimile noastre, treci totuși înăuntru...” etc.

• **NICHIFOR TEOTOCHE** († 1800), originar din insula Corfu, face studii în Italia, ajungând apoi la Constantinopol. De aici este invitat la Iași de către domnitorul Grigorie Ghica, care îl va numi Rector al Gimnaziului (1775). Mai târziu va ajunge episcop de Cherson (Rusia), apoi de Astrahan, în nordul Mării Caspice. Spre sfârșitul vieții se va retrage la o mănăstire în Moscova (spun biografii lui că a fost nevoit să se retragă din scaunul episcopal pentru că a refuzat să binecuvinteze o masă de dulce într-o zi de post...).

Cea mai cunoscută lucrare a sa în domeniul omiletic este **Chiriadromionul**, care cuprinde tâlcuirea tuturor evangheliilor duminicale de peste an. Are următorul titlu: „Chiriadromion ce cuprinde întru sine tâlcuirea tuturor evangheliilor a Duminicilor celor de preste an, și după fieștecare tâlcuire a evangheliei și deosebit cuvânt pentru învățătura năravurilor”. Tradus întâia oară de Mitropolitul Grigorie Miculescu (“Dascălul”), în anul 1801, va mai apărea ulterior în cinci ediții⁶. Acest **Chiriadromion** stă la baza Cazaniei folosite în Biserica noastră (Edițiile 1960, 1973 și 1987). În această Cazanie se păstrează, practic, orânduirea din Chiriadromion: pentru fiecare duminică avem două predici, una exegetică (*omilia*), alta tematică. Este interesantă exemplificarea

⁶ Ultima în anul 1912.

pe care o face din acest autor, Gh. Comșa, în a sa Istorie a Predicii la Români⁷, pe care o reproducem și noi, în special pe motivul actualității: „Ați auzit pre Domnul ce numire au dat mai-marelui Sinagogii, care altele grăia și altele cugeta, altele erau cuvintele și alta socoteala cuvintelor lui: fățarnic l-a numit pe el Domnul... Osebit de aceasta vedem că vicleșugul oamenilor au schimbat pre lucrul și numele cel urât al lui Dumnezeu al fățarniciei în lucru drăgăstos și în nume de laudă. Cine în vremea de acum nu poștește și nu se sârguiește la politică? Mai toți. Cine nu voiește să-l socotească pe el om politicos (politic, n. n.)? Mai toți. Politica este socotită de toți meșteșugul de nevoie și știință prea folositoare. Pentru aceasta șade ea în curțile împărătești, petrece în divanuri, umblă prin târg, intră, vai, și în singură biserica. Aceasta se laudă, și se cinstește și se socotește ca o mare sporire și săvârșitoare de lucruri mari. Dară politica de acum nimic alta nu este decât numai fățarnicie, și cel „politicos” nimic alta fără numai fățarnic. Și lucrurile sunt aceleași, iară numirile altele. Pentru că cine este omul cel ce se numește „politicos”? Fără numai cel ce alta are în gură și alta în inimă. Te duci la omul politicos și-l rogi să-ți ajute: îți promite tot, dar te pune apoi la o parte și afacerea ta merge mai spre rău. De cumva întâmpini vreun politician ce e în dușmănie cu tine, la aparență are miere în gură, însă otravă în inimă. Atunci să nu mai facem politică? Să facă oamenii cinstiți și cu frica de Dumnezeu!”⁸.

*

ÎN APUS, începând din secolul al XI-lea se impun în manifestarea culturală cele trei curente mai cunoscute: scolastica, mistica și umanismul. Predica medievală a fost și ea influențată de aceste curente, iar în perioada care a precedat reforma se constată o degradare a oficiului omiletic, atât sub aspectul conținutului cât și al formei de exprimare. Unii predicatori speculau miraculosul și făceau apel la exemplificări nepotrivite, iar anumiți călugări inculți și fanatici răspândeau, cu detalii, legende absurde din chiliile lor. Pe amvon se făceau chiar anumite mascarade insuportabile și farse vulgare, cu totul nelalocul lor, ca să-i amuze pe ascultători și să-i facă să râdă cu hohot. Când Luther s-a ridicat, la începutul secolului al XVI-lea, el a văzut nevoia urgentă de a reforma și amvonul, iar prin el, Biserica⁹. Dincolo de aceste aspecte negative, reținem câteva nume de predicatori reprezentativi, fiecare pentru secolul în care au trăit și propovăduit: **Petru Damiani** († 1072), considerat „doctor al Bisericii”, predicator al reformelor clerului în Italia nordică și la Milano; **Anselm de Canterbury** († 1109), arhiepiscop britanic, cunoscut mai ales ca susținător al argumentului ontologic privitor la existența lui Dumnezeu; **Bernard de Clairvaux** († 1153), numit și „doctor melifluus” (*dulce ca mierea*), pentru „dulceața” predicilor sale. Rămân de la el peste 300 de predici, rostite în trei state: Franța – în favoarea cruciaților, Italia – împotriva mării schisme, Germania – împotriva antisemitismului;

Trebuie amintiți, de asemenea, predicatorii numiți „populari”: **Antonie de Padova** (†1231), **Ieronim Savonarola** (†1498) și **Ioan Capistran** (†1456).

Nu pot fi trecuți cu vederea nici următorii predicatori: **Toma d’Aquino** († 1204), dogmatistul oficializat al Catolicismului, alături de reformatorii **John Wycliff** († 1384),

⁷ București, 1921.

⁸ P. 120, cu mențiunea « Din predica despre fățarnicie, la duminica a zecea a lui Luca ».

⁹ Arhid. prof. dr. N. BALCA, *Curs de Omiletică*, Fasc. I, p. 39. Pentru detalii vezi și V. VASILACHE, *Predica în Evul Mediu*, Teză de doctorat, Iași, 1938.

Jan Hus († 1415), **Martin Luther** († 1546), **Ulrich Zwingli** († 1531), **Jean Calvin** († 1564), care și-au propagat ideile reformatoare mai ales prin predici.

Cel mai mare răsunset pe tărâm omiletic în predica apuseană îl au, însă, predicatorii francezi din secolele XVII-XVIII: **Jacques Bénigne Bossuet** († 1707), **Louis Bourdaloue** († 1704), **Jean Baptiste Massillon** († 1742), **Esprit Fénelon** († 1715).

Din opera omiletică a doi dintre cei mai sus citați s-a tradus și în limba română: „Petit Carême” a lui Massillon (trad. de Eufrosin Poteca, București, 1846) și „Predicile de Advent” ale lui Bourdaloue (trad. Al. Nicolescu, Blaj, 1920).

Cel mai renumit, însă, dintre toți este **Bossuet**, numit și „Vulturul de la Meux” (*Meux* fiind localitatea unde a slujit ca episcop). Predicile lui sunt pline de măreție și forță, Sfânta Scriptură fiindu-i izvor principal de inspirație. S-a dovedit un ostenitor de excepție, deosebit de harnic și muncitor. Se numea pe sine „Bos-suetus aratro” (*Bou deprins cu plugul...*). A servit cu devotament papalitatea, deși a fost în același timp un apărător al galicanismului. N-a cruțat, însă, când situația o cerea, viciile curții lui Ludovic al XIV-lea. Predicile care s-au impus cel mai mult în conștiința posterității sunt necrologurile, dovadă fiind și edițiile consacrate acestui gen omiletic¹⁰. Aceste necrologuri sunt foarte lungi, însă, pentru vremea de acum. De exemplu, **Oraison funebre de Marie-Thérèse d'Autriche** (decedată la vârsta de 45 de ani), necrolog pronunțat la Saint-Denis, la 1 sept. 1683¹¹, are o extensie de 38 de pagini tipărite... Pentru ilustrare vom reda totuși începutul acestei cuvântări:

Sine macula enim sunt ante thronum Dei.

Aceștia sunt cei neîntinați înaintea tronului lui Dumnezeu (Apoc. 14, 5)

Sire¹²,

Ce minunată adunare ne face să vedem Sfântul Apostol Ioan! Acest mare profet ne deschide cerul și credința noastră descoperă acolo, „pe muntele cel sfânt, al Sionului”, în partea cea mai înaltă a Ierusalimului celui ceresc, pe Mielul care ridică păcatele lumii, înconjurat de dreptii cei vrednici de El. Sunt cei despre care Evanghelistul scrie la începutul Apocalipsei: „*Dar ai câțiva oameni în Sardes, care nu și-au mănjit hainele lor*”, adică acel veșmânt prețios cu care au fost îmbrăcați la Botez; veșmânt care nu este altul decât Însuși Iisus Hristos, după cuvântul Apostolului care zice: „*Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat*” (Gal. 3, 27). Acești câțiva oameni, plăcuți lui Dumnezeu pentru curăția lor, au păstrat curat acest veșmânt și harul primit la Botez. Și care va fi răsplata unei asemenea credincioșii? Ascultă ce spune Cel Drept și Sfânt: „*Ei vor umbla cu Mine îmbrăcați în veșminte albe, fiindcă sunt vrednici*” (Apoc. 3, 4). Vrednici, prin curăția lor, de a purta pentru veșnicie haina fără pată a Mielului, și de a sta în veci cu El, pentru că ei niciodată nu L-au părăsit de când au fost în tovărășia Lui: suflete curate și nevinovate, „*inimi feciorelnice*”, cum le numește Evanghelistul Ioan, în același înțeles în care Apostolul Pavel le spunea credincioșilor din Corint: „*Pentru că v-am logodit unui singur bărbat...lui Hristos*” (II Cor. 11, 2). Adevărata feciorie a inimii, adevărata curăție creștină, este să roșești la simplul gând al păcatului, să nu ai ochi și dragoste decât pentru Iisus Hristos și să-ți păstrezi curate simțirile de murdăria lumii. În această ceată a celor curați a fost dusă regina noastră: ura pe care a nutrit-o întotdeauna față de păcat i-a adus această cinste. Credința, care se înalță până la cer, ne face astăzi s-o vedem în această preafericită tovărășie. Și mi se pare că revăd modestia, liniștea și reculegerea cu care venea ea înaintea altarului și care ne trezea respect pentru Dumnezeu, și pentru ea. Dumnezeu adaugă acestor sfinte dispoziții ale sufletului ei înălțarea bucuriilor cerești. Moartea nu a schimbat-o cu nimic; numai că în locul frumuseții supuse schimbării și putreziciunii, i s-a dat o frumusețe nepieritoare. Această strălucitoare albeață, simbol al curăției și al candorii sufletului ei, n-a făcut decât să

¹⁰ Vezi de ex. *Oraisons funèbres et panégyriques*, Paris, 1870; de asemenea, *Oraisons funèbres*, Paris, 1876.

¹¹ *Oraisons funèbres et panégyriques*, Paris, 1870, p. 65-103.

¹² Apelativul « Sire » se adresează Monseignorului DAUPHIN, prezent la ceremonie.

treacă dincolo, unde noi o vedem înveșmântată în lumina cea cerească. „*Ea umblă cu Mielul*”, căci este „*vrednică*”. Sinceritatea inimii sale, lipsită de orice viclenie, o așază în rândul celor despre care ne spune Evanghelistul Ioan că „*n-au avut viclenie în gura lor*” și nici schimbare în purtarea lor, pentru care îi vedem „*neîntinați înaintea tronului lui Dumnezeu*”. Într-adevăr, ea este nevinovată înaintea lui Dumnezeu, ca și a oamenilor; nici o vorbă rea nu se poate spune despre viața ei, din pruncie până la moarte; și o slavă atât de curată, un atât de curat renume sunt o mireasmă bine-plăcută înaintea lui Dumnezeu.

Deschideți ochii în fața acestei priveliști! Cum aș putea mai bine să vă șterg lacrimile vouă, tuturor celor care o înconjuțați acum, decât arătându-vă vădit cum stă în mijlocul acelei cete cerești strălucitoare și într-o stare atât de slăvită, pe această mamă atât de regretată și iubită? Chiar voi, prințe, a cărui tărie nu poate învinge durerea îndreptățită, o veți îndura mai ușor la acest gând! Dar această singură mângâiere în durerea voastră, trebuie să vă fie și o măreață pildă! Și însuflețit de strălucirea nemuritoare a unei vieți atât de ordonate și nepătate, trebuie să faceți să treacă toată această frumusețe și strălucire asupra vieții voastre.

Cât de rar este, frați creștini, cât de rar este să găsești curăție la oameni! Și cu cât mai rar este s-o găsești la cei mari! „*Cei pe care îi vedeți înveșmântați în haine albe, au avut parte de mari necazuri*”, ne spune Evanghelistul Ioan, pentru ca noi să înțelegem că această cerească curăție se dobândește sub greutatea crucii, și foarte rar pe culmile măreției omenești, bântuite de ispite.

Și totuși, domnilor, cu adevărat Dumnezeu, prin harul Său, poate alege dintre regi astfel de inimi curate. Astfel a fost sfântul rege Ludovic, curat și drept din pruncia sa; iar Maria-Tereza, fiica sa, a moștenit de la el această prețioasă curăție.

Să pătrundem, domnilor, scopurile Providenței și să admirăm marea milostivire a lui Dumnezeu, care se revarsă asupra noastră și asupra tuturor popoarelor, privind la chemarea acestei prințese. Dumnezeu a înălțat-o pe culmile măririi omenești, pentru ca nevinovăția și ordinea vieții sale să fie mai strălucitoare și mai pilduitoare. Pentru ca, astfel, viața și moartea sa, ambele pline de sfințenie și de har, să-i zidească pe oameni. Veacul nostru n-a văzut o mai desăvârșită pildă de asemenea curăție și credincioșie, căci nu s-a mai văzut niciunde, într-o asemenea poziție înaltă. Această rarismă unire de măreție omenească și curăție sfântă vrem s-o arătăm în cuvântarea noastră. Iată, în puține cuvinte, ceea ce vreau să vă spun despre cea mai pioasă regină: în persoana ei nu găsim decât noblețe, iar în viața ei numai curăție. Alergați, popoare, veniți să priviți în locul cel dintâi al lumii rara și măreața frumusețe a unei virtuți statornice. De-a lungul unei astfel de vieți atât de ordonate și cumpănite, moartea putea lovi în orice moment, căci în orice moment ar fi găsit-o pregătită pentru veșnicie; nici un punct slab, unde ar fi putut fi surprinsă; mereu veghetoare și atentă la voia lui Dumnezeu și la mântuirea ei; moartea ei, grabnică și înspăimântătoare pentru noi, n-a avut nimic rău pentru ea. Și astfel, înălțarea ei regească nu folosește decât la a face să se vadă peste tot acest măreț adevăr, că nu este nimic trainic și cu adevărat măreț la oameni, decât ferirea de păcat; și că singura precauție în fața atacurilor morții este curăția vieții. Aceasta este, domnilor, învățătura pe care ne-o dă din mormânt, sau mai degrabă din înaltul cerului, prea înalta, prea puternica și prea creștina prințesă Maria-Tereza de Austria, infanta de Spania, regină a Franței și a Navarei.

*

După cum ușor se poate observa chiar numai din acest fragment Bossuet utilizează din abundență Sfânta Scriptură, citatele biblice fiind întâlnite, de altfel, pe tot parcursul necrologului. Până la urmă, ca și în cazul Sf. Ioan Gură de Aur, sau al altor mari predicatori, una din „cheile” succesului omiletic al lui Bossuet constă în utilizarea cu măiestrie a Sfintei Scripturi. Socotim o lipsă că până acum nu s-au tradus și publicat măcar o parte dintre necrologurile sale, întrucât ele constituie mostre ilustrative nu doar pentru autor, ci și pentru epoca în care au fost rostite, importanța lor depășind granițele naționale.